

Στον αστερισμό του Δημήτρη Γληνού

Κώστας Σωτηρίου
Ρόζα Ιμβριώτη
Μιχάλης Παπαμαύρος

ΤΟΠΟΣ

Διόρθωση
Χρυσούλα Γραμμένου

Εξώφυλλο
ΜΟΤΙΒΟ ΑΕ

© 2018, Αναστασία Καλαντζή Αζίζι
για την Ελληνική γλώσσα σε όλο τον κόσμο

ISBN: 978-960-499-276-8

Η πνευματική ιδιοκτησία αποκτάται χωρίς καμία διατύπωση και χωρίς την ανάγκη ρήτρας απαγορευτικής των προσβολών της. Κατά το Ν. 2387/20 (όπως έχει τροποποιηθεί με το Ν. 2121/93 και ισχύει σήμερα) και κατά τη Διεθνή Σύμβαση της Βέρνης (που έχει κυρωθεί με το Ν. 100/1975), απαγορεύεται η αναδημοσίευση, η αποθήκευση σε κάποιο σύστημα διάσωσης και γενικά η αναπαραγωγή του παρόντος έργου με οποιονδήποτε τρόπο ή μορφή, τμηματικά ή περιληπτικά, στο πρωτότυπο ή σε μετάφραση ή άλλη διασκευή, χωρίς τη γραπτή άδεια του εκδότη.

Εκδόσεις Τόπος
Πλαπούτα 2 και Καλλιδρομίου 11473, Αθήνα
Τηλ.: 210 8222835-856 Fax: 210 8222684

www.toposbooks.gr

ΓΕΝΙΚΑ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή της Αθηνάς Ζώνιου-Σιδέρη	9
Σαν Πρόλογος	15
I. Αναφορά στο Δημήτρη Γληνό	21
II. Τα πορτρέτα των τριών στενών και αγαπητών φίλων και συναγωνιστών του Γληνού: Α. Κώστα Σωτηρίου, Β. Ρόζας Ιμβριώτη, Γ. Μιχάλη Παπαμαύρου	51
III. Πρόσθετα κείμενα-Ντοκουμέντα	179
Σύντομο βιογραφικό σημείωμα	191

Εισαγωγή

Στον πρόλογο της πρώτης έκδοσης του ανά χείρας βιβλίου, το 1985, ο Κώστας Καλαντζής σημειώνει την ανάγκη η νέα γενιά να γνωρίσει τη ζωή και το έργο των τριών αείμνηστων φωτισμένων παιδαγωγών και αγωνιστών, του Κώστα Σωτηρίου, της Ρόζας Ιμβριώτη και του Μιχάλη Παπαμαύρου, «πρώτων τη Τάξει» μαθητών, συμμαχητών και πρωταποστόλων του μεγάλου Δασκάλου κι αγωνιστή του λαού Δημήτρη Γληνού. Γράφοντας μια δεκαετία και πλέον μετά τη μεταπολίτευση, η ανάγκη αυτή είναι που παρακινεί τον Κώστα Καλαντζή να εκδώσει το συγκεκριμένο βιβλίο. Μια ανάγκη που κατά τον ίδιο εκείνη την εποχή αναδύεται επείγουσα και επιτακτική, καθώς οι μνήμες είναι «ζεστές ακόμα και ζωντανές».

Ο Καλαντζής είναι ξεκάθαρος ως προς τη συγγραφική του πρόθεση. Δεν επιχειρεί μια πλήρη και ενδελεχή μελέτη της ζωής και του έργου τους. Αυτά τα αφήνει για τον αυριανό ιστορικό μελετητή, όπως αναφέρει. Ο ίδιος επιχειρεί μια «πρώτη σκιαγραφή» τους, εμποτισμένη με προσωπικές αναμνήσεις, εμπειρίες και βιώματα από τη γνωριμία του, τη συνεργασία του και τους κοινούς αγώνες με τον Κώστα Σωτηρίου, τη Ρόζα Ιμβριώτη, τον Μιχάλη Παπαμαύρου και τον Δημήτρη Γληνό.

Οι τρεις πρώτοι παιδαγωγοί και αγωνιστές μαθήτευσαν δίπλα στον Γληνό, η δράση τους και το έργο τους αναπτύσσονται στον αστερισμό του μεγάλου δασκάλου. Γι' αυτό ο Καλαντζής ξεκινά το βιβλίο

του κάνοντας αναφορά σε αυτόν, στην πνευματική του κληρονομιά όπως εκφράζεται μέσα από τις θέσεις του για τον δημοτικισμό και την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση, τις θέσεις του για την αναζήτηση της εθνικής ταυτότητας στο πλαίσιο ενός «δημιουργικού ιστορισμού», μακριά από εθνικιστικές και λαϊκιστικές τάσεις που μάλιστα την πνευματική ζωή της Ελλάδας ήδη από τις αρχές του 20ού αιώνα. Αναφέρεται επίσης σε αυτό το ίδιο το παράδειγμα της ζωής του, στην αφοσίωσή του στην υπέρθεση ενός ιδανικού ανεξάρτητα από το προσωπικό και επαγγελματικό κόστος, αλλά και στις προσωπικές μνήμες από τη γνωριμία του μαζί του. Ο Καλαντζής με τη γραφή του κατορθώνει να τοποθετήσει σε πολιτική βάση το έργο και τη ζωή του μεγάλου δασκάλου και αναδεικνύει ξεκάθαρα ότι οι θέσεις του για την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση, η ευρύτερη φιλοσοφική του θεώρηση και οι πολιτικές θέσεις του για την κοινωνική αλλαγή αποτελούν μια ενιαία συνεκτική φιλοσοφικοπολιτική θεώρηση, της οποίας η παιδεία αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα.

Υπό αυτό το πρίσμα, προσεγγίζει το έργο, τη ζωή και τη δράση και των τριών άλλων μεγάλων παιδαγωγών, του Κώστα Σωτηρίου, της Ρόζας Ιμβριώτη και του Μιχάλη Παπαμαύρου, οι οποίοι, όπως και ο ίδιος ο Γληνός, συνδυάζουν το πρωτοποριακό πνευματικό έργο με τον αδιάλειπτο αγώνα για μια ανθρωπιστική δημοκρατική παιδεία. Ο Καλαντζής ξεκινά τη σκιαγράφηση καθενός από αυτούς, πρώτα του Σωτηρίου, έπειτα της Ιμβριώτη και στο τέλος του Παπαμαύρου, αναφερόμενος στα χρόνια των σπουδών τους, στη γνωριμία τους με τον Γληνό, στη δράση τους στον Εκπαιδευτικό Όμιλο, στη σύνταξη τους με τον προοδευτικό δημοτικισμό και την αναγέννηση της παιδείας, στη δράση τους στην παιδαγωγική ακαδημία και στο πρότυπο διδασκαλείο στο Μαράσειο, στο πλούσιο συγγραφικό και κοινωνικό τους έργο. Αναφέρεται ακόμα στις επί σειρά ετών πολιτικές διώξεις που υπέστησαν, στις απολύσεις, στις εξορίες και φυλακίσεις, στις συκοφαντίες και στις αλλεπάλληλες προσπάθειες στρέβλωσης του έργου, της δράσης και της διδασκαλίας τους από αντιδραστικές δυνάμεις και συντηρητικούς κύκλους. Συγχρόνως, κατορθώνει να αναδείξει την προσφορά καθενός από τους τρεις με-

γάλους παιδαγωγούς, μεταξύ άλλων, στην επιστημονική θεμελίωση της παιδαγωγικής, στην ανανέωση των διδακτικών μεθόδων, στην εισαγωγή της μεθόδου Decroly για την πρώτη ανάγνωση και γραφή, στη θεμελίωση της ειδικής αγωγής στην Ελλάδα, στην εισαγωγή του σχολείου εργασίας. Ο Καλαντζής στέκεται στην προσφορά του Γληνού και των τριών μεγάλων παιδαγωγών στην Εθνική Αντίσταση, προσφορά η οποία αποτελεί ορόσημο στην πορεία των τριών που μετά τον θάνατο του Γληνού, το 1943, συνεχίζουν με το ίδιο σθένος τον αγώνα. Συντάσσουν εμβληματικά κείμενα και αναλαμβάνουν σημαντική δράση στα Παιδαγωγικά Φροντιστήρια που ιδρύονται στα βουνά της ελεύθερης Ελλάδας για την κατάρτιση των προσωρινών δασκάλων. Η Ιμβριώτη συγγράφει το αναγνωστικό για τη Γ΄-Δ΄ δημοτικού με τίτλο *Τ΄ Αειόπουλα* και αντίστοιχα ο Παπαμαύρος το αναγνωστικό της Ε΄-Στ΄ δημοτικού με τίτλο *Ελεύθερη Ελλάδα*. Ο Καλαντζής παραθέτει αυτούσια κείμενα, όπως τον Δωδεκάλογο της Νεολαίας της Ελλάδας, που συνέταξε ο Σωτηρίου με τη συμβολή της Ιμβριώτη και δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα *Νέα Γενιά* της ΕΠΟΝ, αυτοβιογραφικά σημειώματα και μεταγενέστερες αναφορές των ίδιων που δημοσιεύτηκαν στο περιοδικό *Επιθεώρηση Τέχνης* τη δεκαετία του '60, όπου μπορεί κανείς να διαπιστώσει το συγκινησιακό φορτίο των συγγραφέων, τα έντονα συναισθήματα και τις σκέψεις εκείνης της εποχής.

Ο Καλαντζής καταθέτει μια ζωντανή μαρτυρία του πνευματικού έργου και των κοινωνικών αγώνων αυτών των προσώπων. Μαθητής, συνεργάτης, συναγωνιστής ο ίδιος και συνεχιστής του έργου τους, έχει κοινές με αυτούς εμπειρίες, όπως οι απολύσεις από το δημόσιο και οι εξορίες, αλλά και ένα κοινό όραμα αγώνα για την εγκαθίδρυση μιας λαϊκής ανθρωπιστικής παιδείας. Στο σημείο αυτό θα ήθελα να αναφερθώ ιδιαίτερα στη συνεργασία του με τη Ρόζα Ιμβριώτη στο Πρότυπο Ειδικό Σχολείο Αθηνών (ΠΕΣΑ). Ο Καλαντζής μάς παραθέτει μια προσωπική μαρτυρία της ίδρυσης και των πρώτων χρόνων της λειτουργίας του, μια μαρτυρία που μεταφέρει αυτούσιες τις εικόνες από την καθημερινότητα του σχολείου, από τα μικρότερα ή μεγαλύτερα εμπόδια που έπρεπε να αντιμετωπίσουν, αλλά και

στοιχεία σχετικά με τις παιδαγωγικές μεθόδους, τα υλικά, τις παιδαγωγικές συναντήσεις του προσωπικού, την ευρύτερη αντιμετώπιση του σχολείου από το κοινωνικό σύνολο. Μας καταθέτει επίσης πώς η μετεμφυλιακή μισαλλοδοξία κατέστρεψε το αρχείο της Ρόζας στο ΠΕΣΑ, αποστερώντας στους μεταγενέστερους σημαντικό μέρος από την ιστορία της ειδικής αγωγής στην Ελλάδα. Ο Κώστας Καλαντζής, όπως και η σύζυγός του Ξανθίππη Βακαρέλλη-Καλαντζή, που εργάστηκαν δίπλα στη Ρόζα, συνέχισαν επάξια το έργο της στα χρόνια που ακολούθησαν. Ο Καλαντζής συγγράφει μελέτες, αρθρογραφεί, εισηγείται, καταθέτει προβληματισμούς για την πορεία της ειδικής αγωγής, δίνει αγώνα για την ένταξή της στο Υπουργείο Παιδείας. Είχα την τύχη και τη χαρά να τον γνωρίσω προσωπικά και να μπορέσω πολλαπλώς να διαπιστώσω ότι, εκτός από τις σημαντικές αυτές εμπειρίες που αναπόφευκτα είχαν σμιλέψει τη γνώμη του και τη ματιά του στα πράγματα, ο Καλαντζής ήταν ένας πνευματικός άνθρωπος, δάσκαλος και παιδαγωγός που μπορούσε να οραματίζεται το μέλλον της εκπαίδευσης των αναπήρων με τρόπο σύγχρονο και επίκαιρο ακόμα και σήμερα.

Το σημαντικό σε αυτή την κατάθεση προσωπικής μνήμης είναι ότι ο Καλαντζής τοποθετεί απερίφραστα το έργο και τη δράση των μεγάλων αυτών παιδαγωγών μέσα στο πολιτικό πλαίσιο εντός του οποίου αναδύθηκαν και διατυπώθηκαν και, με τον τρόπο αυτό, τοποθετείται και ο ίδιος απέναντι στην αστική ιδεολογία αποπολιτικοποίησης των ζητημάτων της εκπαίδευσης, συντασσόμενος με τη χαρακτηριστική αναφορά της Ρόζας Ιμβριώτη που αξίζει εδώ να επαναλάβουμε: «Πιστεύω ότι ουσιαστικά δεν υπάρχει απολίτικος άνθρωπος κι όποιος παρασταίνει τον αποτραβηγμένο, τον ουδέτερο κι αυτός κάνει πολιτική που ευνοεί μάλιστα την αντιδραστική δύναμη».

Η μέριμνα αυτή του Κώστα Καλαντζή να αναδείξει την πολιτική διάσταση του παιδαγωγικού οράματος αυτών των μεγάλων παιδαγωγών καθιστά την επανέκδοση αυτού του βιβλίου επίκαιρη και αναγκαία στο πλαίσιο μιας σύγχρονης συνθήκης αποπολιτικοποίησης της εκπαίδευσης. Μιας συνθήκης που συγκροτείται από τις ορίζουσες ενός αντι-ουτοπικού νεοφιλελεύθερου λόγου, που επιχειρεί να

ταυτίσει τα οράματα για τον μετασχηματισμό της πραγματικότητας σε σχέδια πιθανώς επικίνδυνα παρουσιάζοντας λίγο πολύ τις δυστοπίες ως τη λογική τους εκπλήρωση και αντιπροτείνοντας ρεαλιστικές εναλλακτικές από τις οποίες το status quo που ευνοεί την ανισότητα και την αδικία στην εκπαίδευση παραμένει ουσιαστικά ανέπαφο. Το βιβλίο του Καλαντζή αποτελεί μια προσωπική μαρτυρία της ζωής και του έργου ανθρώπων που αγωνίστηκαν μαζί για ένα τέτοιο όραμα και είναι επίκαιρο από την άποψη ότι σήμερα μπορεί να αναδείξει στους σύγχρονους αναγνώστες την επείγουσα ανάγκη να αναστοχαστούν πάνω στο είδος της εκπαίδευσης και στο είδος της κοινωνίας που επιθυμούν, να αναδείξει κοντολογίς την ανάγκη για τη διατύπωση ενός σύγχρονου οράματος για την παιδεία και το δημοκρατικό χωρίς ανισότητες και διακρίσεις σχολείο.

Αθηνά Ζώνιου-Σιδέρη